

сьяненко // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. — Випуск 122. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. — С. 192-197.

5. Инвестиционные решения и управле-

ние НТП : [монография под ред. д. ^ . н., проф. С. Н. Козьменко]. — Сумы : ИТД «Университетская книга» ; ООО «КИК «Деловые перспективы», 2005. — 158 с.

Поступила до редакції 05.04.13

© В. С. Шишкова, Л. В. Юдіна, 2013

УДК 339.944

Ю. В. Орловська*

Г. В. Дугінець**

ГЛОБАЛЬНІ ВИРОБНИЧІ МЕРЕЖІ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

В статті розглядаються проблеми інноваційного розвитку регіонів країн, що розвиваються, на новому етапі міжнародного поділу праці. Визначено основні види глобальних виробничих мереж та розглянуто їхню роль в трансфері знань і технологій в регіональні структури країн, що розвиваються. Визначено, що вони є каналом, по якому відбувається трансфер глобальних знань і технічних ноу-хау в регіональні системи. Дані процеси ^ особливо актуальними для країн, що розвиваються і країн з транзитивною економікою, які вбачають в інноваційному розвитку базис для довгострокового стабільного економічного зростання, модернізації господарства, подолання технологічного відставання від індустріально розвинених країн.

Ключові слова: глобальні виробничі мережі, інновація, глобалізація, міжнародний розподіл праці, трансфер знань, ТНК.

В статье затрагиваются проблемы инновационного развития регионов развивающихся стран на новом этапе международного разделения труда. Охарактеризовано основные виды глобальных производственных сетей. Исследовано их роль в трансферте новых знаний и технологий развивающиеся страны. Определено, что они являются тем каналом, по которому идет трансферт глобальных знаний и технических ноу-хау в региональные системы. Данные процессы являются особенно актуальными для развивающихся стран и государств с переходной экономикой, которые видят в инновационном развитии базис для долгосрочного, стабильного экономического роста, модернизации хозяйства, преодоления технологического отставания от индустриально развитых стран.

Ключевые слова: глобальные производственные сети, инновация, глобализация, международное разделение труда, трансферт знаний, ТНК.

ТНергоБіетз о/інноуаііуе йеуеіортепі о/іНе йеуеіорінд соунігіез гедіонз аге ітезііаіеіп іНе сопіехі о/нем зіаде о/ініегпаііонаі йтзіон о/ІаБог. ТНе таіп іурез о/дїобаі тапу/асіугінд неімогкз аге сНагасіегкей апі іНеіг гоіе іп іНе нем кпоміейде апі іесНпоіодіез іганз/ег із гезеагсНей. Іі із ргоуей іНаі іНе дїобаі ргоіуісііон неіз аге іНе сНаппеі іНгоудН мНісН дїобаі кпоміейде апі іесНпоіодісаі пом-Ном/іом іо іНе гедіонаі зузіетз. ТНезе ргосезез аге \ету іпрогіані/ог йеуеіорінд апі іганзіііон соунігіез, мНісН соіій Буііі іНе Базіс /ог іонд-іегт зіаБіе есопотіс дгоміН, есопотіс тойегпкаііон апі іесНпоіодісаі даре мііН іНе іпйізгіаі йеуеіорей соунігіез оуегсопінд.

Кеу могіз: дїобаі тапу/асіугінд неімогк, інноуаііон, дїобаікаііон, ініегпаііонаі йтзіон о/ІаБог, іганз/ег о/кпоміейде, МІС.

Постановка проблеми. Глобалізація виробничої діяльності ТНК в сучасних умовах дозволяє менш розвиненим державам отримати доступ до нових знань і технологій, адаптувати та використовувати їх безпосередньо у своїх регіональних системах. Відкриті кордони, технологічні ново-

введення дозволяють ТНК використовувати в своїх інтересах переваги тих чи інших територій, віддалених іноді на значні відстані від країни базування ТНК. Розміщуючи окремі стадії виробничого ланцюга в найбільш зручних для цього регіонах, компанії досягають величезної еконо-

* Орловська Ю. В. — д-р екон. наук, професор, зав. кафедри міжнародної економіки.

** Дугінець Г. В. — канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпропетровськ.

мії за рахунок зниження факторних витрат. У той же час нові моделі транспортування вантажів, сучасна логістика роблять виробництво товарів в територіально роз'єднаною виробничого ланцюга рентабельним. Так формуються глобальні виробничі мережі. Вони охоплюють весь цикл створення вартості продукту, починаючи з видобутку сировини і виробництва, закінчуючи його продажем та утилізацією. Тому обрана тематика дослідження є досить актуальною, особливо у контексті інноваційної спрямованості розвитку економіки України в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування та розвитку глобальних виробничих мереж знаходить своє відображення у дослідженнях Р. Каплінського, К. Бейкера, Дж. Джереффі, М. Морріса та інших. Проблеми розвитку мереж промислового виробництва розглядаються в працях багатьох вітчизняних вчених: І. Бочан, В. Геєць, І. Гладій, І. Зварич, І. Михасюк, І. Малий, С. Соколенко та інші. На жаль, у вітчизняній періодиці лише незначну кількість статей присвячено особливостям розвитку глобальних виробничих мереж в контексті інноваційного розвитку економіки країни.

Таким чином, метою дослідження є визначення особливостей розвитку глобальних виробничих мереж як чинника інноваційного розвитку країн та регіонів.

Викладання основного матеріалу. На думку професора Массачусетського технологічного інституту Пола Кругмана, в даний час технології виступають в якості найбільш мобільного фактору виробництва, який в умовах формування гнучкої наднаціональної мережі виробничих кластерів визначає становлення міжнародного поділу праці, який не залежить від умовних адміністративних кордонів. Так дослідження, представлені Полом Кругманом, у роботі «Територіальна економіка: міста, регіони і міжнародна торгівля» [6], дозволяють стверджувати, що навіть в умовах відсутності в економічних моделях фіксованих

географічних параметрів, відбувається організації світової економічної системи в рамках зон промислової спеціалізації. Географічна структура активно реагує на зміну параметрів створюваних моделей, оскільки географічне розміщення регіонів спеціалізації стримується взаємозалежністю рішень фірм про територіальному розміщенні.

Однак, стримуюча структура залишається незмінною лише до певного моменту, після досягнення якого відбуваються різкі коливання параметрів географічного розподілу виробництва, сприяючи одночасної зміни спеціалізації багатьох регіонів. У практичній діяльності міжнародних компаній дані зміни сприймаються, аналізуються і призводять до дій в результаті функціонування вартісних ланцюжків. Традиційно, терміни «вартісні ланцюжки», «вартісні мережі» та «виробничі мережі» представляють собою метод економічного аналізу, який розглядає сукупність ланцюга виробничої діяльності та характеризує близькі і багато в чому взаємопов'язані процеси [4].

Слід зазначити, що виробничі мережі є різними за характером діяльності, а також економічним, географічним і соціальним характеристикам. Можна виділити три основні типи сучасних виробничих мереж: мережі, сформовані на основі відносин власності; мережі, засновані на відносинах між постійними контрагентами; мережі «під ключ». Кожен тип мереж визначається різним складом учасників, що діють у відповідних культурних контекстах, надаючи фірмам певні види переваг (табл. 1).

Слід зазначити, що на сучасному етапі розвиток глобальних виробничих мереж йде двома шляхами. По-перше, зростання міжнародної конкуренції змушує компанії спеціалізуватися лише в тих виробничих сферах, які можуть забезпечити їм найбільші конкурентні переваги. Концентруючи ресурси на стратегічних операціях (управління, НДДКР, контроль), компанії відмовляються від менш важливих в їх розумінні функцій, передаючи їх у компетенцію інших компаній, що знаходяться

Таблиця 1

Характеристики, переваги та недоліки основних типів виробничих мереж

Основні характеристики	Переваги	Недоліки
1	2	3
Мережі, які сформовані на основі відносин власності		
Грунтуються на домінуючих головних фірмах, контролюючих різні рівні залежних постачальників. Головні фірми можуть інвестувати у виробничі операції постачальників і вимагати впровадження певних технологій виробництва та контролю якості	Висока ефективність, яка заснована на оновленні технологічної бази постачальників; координація поставок «точно в строк»; гнучкість і можливість адаптації до коливань ринку	Взаємна залежність компаній ускладнює формування і припинення відносин з постачальниками; ускладнено встановлення відносин з компаніями, які діють поза мережею; існує географічна інертність і дублювання виробничих систем

Продовження таблиці 1

1	2	3
Мережі, засновані на відносинах між постійними контрагентами		
Формуються на основі соціальної спільності, географічної близькості і стійкості довгострокових відносин між фірмами	Швидка адаптація до змін на основі довіри між фірмами; гнучкість системи на основі географічної концентрації вузько спеціалізованих фірм, які можуть бути розгрупувані згідно мінливого попиту клієнтів (можливість постачань малих обсягів в короткій строк)	Високі бар'єри входу на ринок і географічна обмеженість діяльності; створення мережі вимагає значних витрат часу; соціальна основа мережі обмежує гнучкість зовнішнього периметру мережі та закріплює географічну обмеженість
Мережі «під ключ»		
Постачальники в рамках мережі надають широкий спектр пов'язаних з виробництвом послуг, включаючи придбання компонентів, збірку, поширення, післяпродажне обслуговування, упаковку. Постачальники працюють для великої кількості замовників.	Замовники та постачальники швидко модифікують відносини, адаптуючись до технічних і географічних характеристикам даного проекту. У рамках мережі відбувається швидке поширення нових технологічних розробок і існують можливості для активного використання економії на масштабі з участю економічних агентів за межами мережі	З розвитком постачальників існує ризик їх виходу з мережі і створення конкуруючих продуктів. Постачальники, працюючи для конкуруючих замовників, можуть сприяти порушенню вдачу інтелектуальної власності. Замовники можуть втратити контроль над процесом розробки продукції

з першими в коопераційних відносинах (це явище отримало назву «аутсорсинг»). У результаті цього частка материнських компаній у вартості виробленої кінцевої продукції скорочується. Аутсорсинг особливо добре простежується в автомобільній промисловості. Середня частка, наприклад, великих німецьких концернів у вартості автомобілів, що випускаються не перевищує 20 %, а за окремими моделями («Порше Кайен») — 10 % [4]. Велика частина функції віддається в компетенцію регіональних партнерів.

Другий шлях — часткове перенесення виробничих чи обслуговуючих функцій в інші регіони світу (офшорінг). Використовуючи просторові відмінності (природні, економічні, соціальні, гуманітарні) регіонів світу, міжнародні компанії досягають найбільшої ефективності своєї діяльності, що виражається у зростанні прибутку і скорочення витрат. Крім того, не тільки факторні витрати служать головним мотивом інтернаціоналізації виробництва — доступ до регіонального ринку і технологічним ноу-хау (знанням) грає не менш важливу роль.

Географія офшорних підприємств охоплює велика кількість країн. Це країни, як країни Південної, Південно-Східної Азії, так і країни Східної Європи, СНД і Латинської Америки. За кількістю діючих офшорних компаній лідерство належить Індії та Китаю. Потім слідує країни НІС Південно-Східної Азії (особливо Філіппіни, Малайзія, Таїланд). У країнах Східної Європи офшорні послуги концентруються в Угорщині, Польщі, Румунії, Україні, Росії; в Латинській Америці — в Коста-Ріці,

Бразилії, Уругваї. Більшість країн офшорінгу спеціалізується на відносно простих ІТ-послугах та наданні бізнес-послуг. До них відносяться перш за все бек-офісна діяльність західних ТНК, організація телефонних центрів з обслуговування клієнтів (Саіі-центрів) і т. д. У цих послугах зайнято найбільше число співробітників. На Філіппінах чисельність зайнятих тільки в телефонних центрах становила в 2009 р. 112 тис. чол., В Індії — 350 тис. чол [2]. Як правило, всі працівники центрів мають вищу освіту і, незважаючи на важкі умови праці (напружений графік роботи), зацікавлені у збереженні робочого місця оскільки середня зарплата офшорних працівників вище, ніж зайнятих в інших галузях господарства країни (середня зарплата вчителя в Філіппінах становить 160—200 євро, початківця агента Саіі-центру — 250—300 євро). «Глобальні професіонали» утворює новий середній клас країн, що розвиваються [7].

У групі країн, що розвиваються, які здійснюють офшорні послуги, лише Індія і Китай розпорядженні широку мережу науково-дослідних центрів і лабораторій, що належать іноземним ТНК. У Китаї, наприклад, розміщені центри НДДКР таких великих компаній як Місгозой, ЕШІУ, ІВМ, Егісзоп, ^ k i a, 8іетепз і ін компаній, в яких трудяться десятки тисяч китайських вчених та інженерів. У країні розміщені дослідні центри та лабораторії 400 з 500 найбільших ТНК світу [5]. Частка Китаю та Індії в дослідницьких інвестиціях ТНК Європейського Союзу становила в 2008 р. відповідно 3,5 і 2,7 % [9].

Глобальний офшорінг дає країнам, що розвиваються шанс для подолання технологічного

відставання від розвинених країн, модернізації національних господарств. Як показують дослідження, в країнах базування виробничих та сервісних центрів ТНК спостерігаються процеси ускладнення проведених робіт, зростання доданої вартості вироблених товарів і послуг [8]. Орієнтуючись спочатку на наявність дешевої робочої сили і сировини в регіонах, більшість компаній зацікавлене в підвищенні кваліфікації працівників підприємств. З ростом кваліфікації працівників зростає якість продукції, що випускається, відзначається оптимізація трудових процесів. З плином часу рівень виконуваних робіт в офшорних компаніях ускладнюється. Це пов'язано з тим, що зростаючі агломераційні витрати примушують компанії переходити на виробництво продукції з більш високою доданою вартістю. Лише в цьому випадку продукція компанії буде конкурентоспроможна. Одночасно ці процеси супроводжуються зростаючою інтеграцією офшорних підприємств у регіональну мережу, систему кооперації з іншими фірмами, а також з університетами та науково-дослідними інститутами (наочні приклади — Будапешт, Бангалор, Шанхай) [5].

У глобальні виробничі мережі включається все більше і більше компаній. За приблизними оцінками, на початку 2009 р. в світі існувало 65 тис. материнських компаній (у 1990 р. — 7 тис.) і 850 тис. філій ТНК, розташованих по всій земній кулі [3]. Комунікаційні, логістичні мережі компаній щільним кільцем охопили весь світ. Їх конфігурація є наслідок фінансових інвестицій компаній за кордоном, їх менеджменту, активності держав з маркетингу своїх регіонів. Мережі змінюють функції і роль країн у міжнародному поділі праці. В останні роки відзначається зростання частки країн у світовому промисловому виробництві. Функціонально, країни, що розвиваються все більше відходять від категорії простих постачальників сировини та аграрної продукції, трансформуючись у промислові та сервісні відділи великих міжнародних компаній. В окремих з них спостерігаються процеси формування інноваційних «острівців» незалежної наукомісткої діяльності. Хоча в цілому НДДКР, стратегічний менеджмент, управління і контроль логістичного ланцюга залишається прерогативою індустріально розвинених країн.

Глобальний розподіл праці у виробничій мережі є стратегічним чинником у підвищенні конкурентоспроможності компанії. За рахунок розподілу виробничих і сервісних функцій (глобалізація) в планетарному масштабі транснаціональні компанії знижують власні витрати і фінансові ризики, розділяючи їх з іншими компаніями. Дешевизна праці і низькі факторні витрати в кра-

їнах, що розвиваються сприяють переносу в них виробничих і сервісних операцій. Закономлені за рахунок цього кошти материнська або головна компанія направляє на створення і розвиток нових продуктів та реалізації маркетингових стратегій. Таким чином, в формується кінцевої вартості продукції зростає частка НДДКР, реклами, логістики, що знаходяться на території розвинених держав і, одночасно, скорочується частка безпосереднього виробництва, локалізованого в країнах, що розвиваються [8].

Висновки та рекомендації. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що глобальні виробничі мережі є одним з важливих факторів інноваційної трансформації країн та регіонів. Вони є тим каналом, по якому йде трансфер глобальних знань і технічних ноу-хау в регіональній структурі. Завдяки цьому частина регіонів колишньої периферії змогла в короткий час перетворитися на нові інноваційні регіони світу, зі спеціалізацією в секторі висококваліфікованих послуг, виробництва наукомісткої продукції, генерування наукових знань. Інноваційна діяльність набуває глобального характеру, припиняючи бути монополією індустріально розвинених країн, що є особливо актуальним для країн, що розвиваються і країн з перехідною економікою, які бачать в інноваційному розвитку базис для довгострокового, стабільного економічного зростання, модернізації господарства, подолання технологічного відставання від індустріально розвинених країн.

Література

1. Гладій І. Й. Міжнародні виробничі мережі в Європі : монографія / І. Й. Гладій, І. Я. Зварич. — Тернопіль : Економічна думка, 2011. — 292 с.
2. Азія Тітез — 10.05.2010. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : ^shgoaiitez.com.
3. Coe N. M. 'Globalized' regional development: a global perspective / Coe N. M., Nez M., Уейнд Н. Ш-С., ^іскеп Р., Непдегзон ^. // Трансакції з економіки Великої Британії та Ірландії. — Ш. 29. — Ш 4 (2004). — Р. 469.
4. ^іскеп Р. Тітез з регіональної локалізації економіки / Н. ^іскеп. — Уорк, 1986. — р. 54.
5. Оісклер ^. Зегуісе-Ойзбогінд : глобале Агбілізіліпінд іпд гедіонале Елішскліпдзбеттепд / ^. Оісклер // ОеодгарІзсе Кіпдзсбаі. — № 9. — 2008. — С. 36-42.
6. Кгидтап Р. Тітез з регіональної економіки: сіііез, гедіонал іпд іптегнаціонал ігаде / Р. Кгидтап, М. Рііііа, А. ^. Вепабіле8. — Мазз. : СатБгідде, 1999. — 114 р.
7. Кеезе N. ТОг ІеБеп іп еінег апдегеи 2еіі2опе. Транснаціонале Агбілізіліпінд іпд діе діокалізіегле 2даі-

8сѣпк1а88е ат Ве18ріе1 гіег РШПіріпеп / N. Ке8е // ОеодгарИзсѣ Кипд8сѣаи. — 2009. — № 10.

8. 8сѣатр Е. ОіоѢаіе ^егІзсѢоргипдзкеИеп / Е. 8сѣатр // ОеодгарИзсѣ Кипдзсѣаи. — 2008. —

№ 9. — С. 36-42.

9. ТиѢке А. ТѢе 2008 ЕИ 8иітеу оп К апгі ^ Іпуе8ІтепІ Ви8іпе88 Тгепдз / А. ТиѢке. — ^ихет-Ѣоиг§, 2009. — Р. 10.

Поступила до редакції 05.04.13

© Ю. В. Орловська, Г. В. Дугінець, 2013

УДК 339.138

Ю. М. Макуха*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ІННОВАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА, ЩО ПРАЦЮЄ НА РОЗОСЕРЕДЖЕНИХ РИНКАХ

Проаналізовані теоретичні підходи до дослідження організаційних інновацій. На основі теорії проектування організаційних структур обґрунтована доцільність побудови структури змішаного типу для підприємства, що працює на вітчизняному розосередженому ринку оптичної продукції.

Ключові слова: організаційні інновації, організаційні структури, розосереджені ринки.

Проанализированы теоретические подходы к исследованию организационных инноваций. На основе теории проектирования организационных структур обоснована целесообразность построения структуры смешанного типа для предприятия, работающего на отечественном рассредоточенном рынке оптической продукции.

Ключевые слова: организационные инновации, организационные структуры, рассредоточенные рынки.

Analizirani teoretični pristopi do raziskovanja organizacijskih inovacij. Na osnovi teorije projektiranja organizacijskih struktur utemeljena ustreznost gradnje strukture mešanega tipa za podjetje, ki deluje na domačem razpraskanem trgu optične produkcije.

Keumogiz: ogdanijaiionai innoajion, ogdanijaiionai zigisijeg, ijzregzej tagkeiz.

Постановка проблеми. У сучасних ринкових умовах, що динамічно змінюються, успіх будь-якого підприємства багато в чому залежить від таких визначальних чинників, як стан зовнішнього і внутрішнього маркетингового середовища, тенденцій ринку, його кон'юнктури та спроможності цього підприємства оперативно адаптуватися до змін. Одним із напрямів адаптації є оптимізація організаційної структури на основі використання існуючих конкурентних переваг для забезпечення конкурентоспроможності бізнесу в цілому [1].

Слід зазначити, що більшість сучасних вітчизняних компаній не займається оптимізацією організаційної структури на основі поглибленого аналізу внутрішніх, зовнішніх і часових факторів. У своїй діяльності вони не використовують можливість за рахунок прогнозування змін конкурентного середовища і випереджального корегування організаційної структури досягти раціонального витрачання наявних ресурсів.

Особливої актуальності набувають ці питання при роботі компаній на розосереджених ринках, які характеризуються суттєвими від-

мінностями, перш за все, в поведінці споживачів і потребують відповідної адаптації не тільки маркетингових активностей, а й організаційної структури підприємства шляхом впровадження організаційних інновацій для найбільш повного задоволення потреб споживачів.

Аналіз досліджень і публікацій. Організаційні інновації, як зазначав Й. Шумпетер, так само, як технологічні інновації, нові продукти і нові ринки є фактором «творчого руйнування (creative destruction)» [2, с. 42]. У загальному значенні поняття «організаційні інновації» відноситься до створення або адаптації нового в організаційній поведінці. Питання «організаційних інновацій» є предметом різноманітних інтерпретацій у рамках різних напрямів наукових досліджень. Узагальнюючи їх, можна виділити три основні підходи, кожен з яких фокусується на групі певних аспектів організаційних змін [3].

Підходи, що засновані на теорії проектування організацій, зосереджені, переважно, на зв'язку між структурними формами і схильністю організації до інновацій [4-6]. Одиницею аналізу

* Макуха Ю. М. — асистент кафедри маркетингу Державного вищого навчального закладу «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ.